

letes megírására. (*A[z] MTA Könyvtárának közleményei. Új sorozat. 22. M. Kondor Viktória: A Hornyánszky nyomda és az Akadémia könyvkiadása. 1989. 207 l. 72 Ft; 23. Csapodi Csaba–Csapodiné Gárdonyi Klára: Bibliotheca*

Hungarica. I/1. 1988. 447 l. 160 Ft; 24. Telekies alapítványa. Az Akadémiai Könyvtár az alapítástól az önálló könyvtárépületig. 1989. 199 l. 70 Ft.)

Vértesy Miklós

Tallózó

Repertóriumok

A Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár kiadásában immár harmadik kötete jelent meg az ismert debreceni folyóirat repertóriumának (*Az Alföld repertórium. 1980–1989*). Mint az előzőket, ezt is *Sebők Vilma* állította össze a korábbiakban alkalmazott módszer szerkezetét követve, azaz a tételeket betűrendben sorolja fel, egy-egy szerzőn belül áttekinthetően tagolva a különböző műfajokat, írásokat, majd a róluk (és műveikről) megjelent publikációkat, amelyek leírását ismét megtaláljuk azok szerzőinél. Noha a leírások egy része ezért kétszer szerepel a repertóriumban, egy-egy név alatt minden együtt van, a használnak nem kell a névmutatóban bogarásznia (nincs is), egyéb kérdésekben pedig eligazítja a közös tárgy- és földrajzi mutató. A repertóriumnak ezt a (tematikusan vagy időrendi feltárástól eltérő) sajátosságait részletesen elemezték és méltatták már a korábbi kötet recenzensei – *Bertók László Könyvtáros, 1977. 5. sz. és Lisztes László (1983. 12. sz.)* – így hát nincs más dolgom, mint a kialakult módszer alkalmazását ajánlani a következő kötetekben is.

A Viharsarok című lap repertórium 1953. (Összeáll. *Kárász József*) a napilap 9. évfolyamát tárja fel. A hódmezővásárhelyi Németh László Városi Könyvtár kiadásában megjelenő mű a cikkek leírásait időrendben sorolja fel, helyre, szerzőkre, intézményekre utaló megjegyzésekkel, szükség szerint a felvett írásként egy-két mondattal kiegészítve, értelmezve. A leíró részt közös név- és tárgymutató egészíti ki. Ez rendkívül részletes, ám legalább annyira következtelen. A *gyapot* címszó alatt például külön-külön utalásokat találunk a gyapot átlagtermésére, betakarítására, levéltelenítésére stb., ám nem leljük itt a *gorzsai gyapotszedő verseny* címszó alatt felvett hivatkozást. A *hizlalásra adott sertésekre* van utalás, de a

sertések vagy *sertéshizlalás* tárgyszavakat hiába keressük: *Imre Pál* és *Cseri András kulákról* szóló cikkekre így találunk hivatkozást, ám ha *Cseri András* (esetleg egykor elszenvedett sérelmeit bizonyítandó) szeretné fellelni a róla megjelent közleményt, akkor azt nem találja nevének betűrendi helyén, de nem találja a *kuláklista, kulákok* stb. tárgyszavaknál sem. És nem találjuk a kiadványban a kézirat lektorának a nevét sem, pedig az előzetes véleményezés szakmai tanácsadás mellőzésére nem lehet mentség az, hogy a repertórium mindössze negyven példányban került sokszorosításra.

Még kevesebb, mindössze harminc példányban jelent meg (a Szociáldemokrata Párt megalakulásának centenáriuma) a Politikai-történelmi Intézet jubileumi kiadványa, amely a párt által közreadott naptáraknak és azok szellemi elődjének, a *Magyar Munkás Naptár*nak a közös repertóriumát és teljes képanyagának a leírását tartalmazza. (*Magyar Munkás Naptár. 1878–1893. Népszava Naptár. 1896–1948. Repertórium. Összeáll. Lett Miklós*).

A repertórium – noha elsősorban a sajtóban már megjelent, s a naptárakban újra közölt írásként feldolgozására vállalkozott – hasznos forrásmunka a hazai és nemzetközi szociáldemokrácia (és munkásmozgalom) történetének kutatói vagy azzal részletesebben ismerkedni kívánók számára. Elsősorban azért, mert a naptárak egy-egy év sajtóközleményeiből (a *Népszava* egy-egy évfolyamából) a napjainkban megjelenő *Tallózó* típusú folyóiratok mintájára a legfontosabb írásokat gyűjtötték össze. Kiegészítve olyan, a helytörténelmi kutatások szempontjából is fontos közleményekkel (már majdnem leírtam az egyik legtekintélyesebb divatszavunkat: adatbázisokkal), mint a fővárosi és vidéki munkásegyletek (lásd különböző dal- és sportegyletek, körök, asztaltársaságok), később pedig a szociáldemokrata párt szervezeteinek a címtára. (Ám, mint a repertórium-

ból kiderül, a naptárakból tájékozódhatunk a korabeli postai tarifákról, az országos vásárok helyszíneiről stb. is.)

Az összeállítás első része az írásos közleményeket tárja fel téma szerinti csoportosításban, azon belül a szerzők (címek) betűrendjében. Elsőként a szépirodalmat, műfajok szerint tagolva, majd mintegy harminc fejezetben (például *Elméleti kérdések, Szociáldemokrata Párt, Szakszervezeti mozgalom, Munkáskultúra, Munkásajtó* stb.) az egyéb írásokat. Ezekben a fejezetekben – noha elég rövidек és áttekinthetőek – már mindenképp jobb lett volna az időrendi feltárás, hiszen a szerzőkről amúgy is tájékoztat a névmutató. Ezért is szerencsés, hogy a repertóriumnak a képeket feldolgozó második részének legtöbb fejezetében a szerző már a megjelenés (vagy a képeken ábrázolt esemény, történés) időrendjében sorolja fel az egyes tételeket. A repertóriumnak ez a része egyébként azért is figyelemre méltó, mert rendkívül gazdag, sokszínű anyagot dolgoz fel: több mint másfélezer fényképet, rajtot (karikatúrát, illusztrációt stb.). Így például csaknem kétszáz önálló arcképet, ami természetesen nem jelenti azt, hogy egy-egy ismert (vagy kevésbé ismert) személyről nem találunk más ábrázolásokat, hiszen egyéb képeken is szerepelhetnek. Erről eligazítanak a leírások, s természetesen a névmutató is. A szerző különös figyelmességként egyébként azok, akik nem elégednek meg a leírásokkal, meg is tekinthetik a képeket. A repertórium első tíz példánya ugyanis a *Képtáblák* című terjedelmes mellékletében közli a naptárakban közölt összes kép fénymásolatát. Miként a repertórium, bizonyára ez a sajátos adattár is fontos segédeszköz lesz a kutatók számára.

*

Ha éppen nem is repertórium, ám mivel időszaki kiadványhoz kötődik, leginkább itt említhetem meg azt a Kiskunhalasi Városi Könyvtár által kiadott füzetet, amely a megye napilapjában megjelent verseket tárja fel. (*A „Petőfi Népe” költészete. 1980–1990*). A *Bakó László* által szerkesztett (s az általa készített, többnyire linómetszetű ex librisekkel illusztrált), ötven példányban sokszorosított és a költészet napi rendezvényekre megjelent összeállítás 230 költő ezernél több versének az adatait közli. A kárpátaljai *Vári Fábrián László*tól kezdve a mosonmagyaróvári *Böröndi Lajosig*,

ami arra utal, hogy ez a kiadványtípus (az alkalmi propagandafeladatok mellett) nemcsak a helyi vagy helyi vonatkozású költői termés (pl. *Goór Imre, Hatvani Dániel* stb. versei) számontartása miatt lehet érdekes, hanem jó segédanyagot jelenthet másutt készülő személyi bibliográfiák összeállítóinak is.

Térkép-katalógusok

Az OSZK térképtárában – eltekintve a kéziratok kataszteri térképektől és birtokvázlatoktól – több mint kétezer, zömmel a 18. és a 19. században készült, a hely-, település-, gazdaságtörténeti stb. kutatások szempontjából nélkülözhetetlen forrásanyagot jelentő kéziratos térkép található. Ezeket tárja fel a *Kéziratok térképek az Országos Széchényi Könyvtár Térképtárában 1. köt. Önálló kéziratok térképek* című, két részben közreadott mű. A *Patay Pálné és Plihal Katalin* által szerkesztett terjedelmes katalógus leírásai közlik a térképek szerzőinek, címének, méretarányainak, méretének, készítésük helyének, rajzolójának, másolóinak (gyakran aprólékos kutatások során kiderített vagy megbecsült) adatait. Ezt követi a mű tartalmára vonatkozó részletes annotáció, amelynek legfontosabb része az ábrázolt terület meghatározása: mai hivatalos közigazgatási neve, a „történelmi Magyarország területére esőknél” (azaz az elcsatolt területek, települések esetében) az utolsó (1913) hivatalos magyar név is és számos egyéb, a térkép tartalmára, ábrázolási módjára utaló megjegyzés. A kutatók számára pl. olyan fontos adatok, hogy a térkép közli az utak és dűlők neveit, a közigazgatási határokat, a parcellák számozását, épületek alaprajzait, egyes területek mezőgazdasági művelésének jellemzőit stb.

Az egyes tételek a szerzők, ennek hiányában a címek betűrendjében követik egymást. Noha biztos vagyok benne, hogy a használók első sorban a földrajzi nevek alapján kívánnak keresni, tájékozódni a kézikönyvben (s ezért kedvezőbbeknek tartom az ennek megfelelő, az esetleges hagyományoknak ellentmondó elrendezést) a besorolásnak ez a módja aligha jelent gondot, hiszen a használó a földrajzi mutató alapján könnyen eligazodhat. Ez tartalmazza az egykori Magyarországhoz tartozó települések mai elnevezéseit is, így előzékeny lehetőséget kínál az e szerint tájékozódó külföldi kutató részére is. A személyek és intézmények neveiről (névváltozatairól) készített

mutató egyébként közli a besorolásnál figyelembe vett neveket is, míg a címmutató csak azokat a címeket sorolja fel, amelyek a szerzőjük alapján lettek a leíró részben felvéve. A tárkarékoskodás jogos, hiszen ez a mutató, ha a cím földrajzi névvel kezdődik megismétli azokat az utalásokat, melyekkel a földrajzi mutatóban találkozunk, igaz a *Karte...*, *Mappa...*, *Planum...*, *Térképe...* stb. kezdetű címek sokaságának így sincs különösebb jelentősége a visszakeresés szempontjából. Annál gyakorlatiasabb célt szolgál a tartalmi mutató, amely a térképek tárgyára (*Bánya, bányászati; Erdő és erdőszet; Geodézia, Geológia; Hadtörténet* stb.) utal. A kitűnő katalógus közreadása az OSZK olyan újabb jelentős vállalkozása, amely széles körben fogja népszerűsíteni egyik fontos gyűjteményének a használatát, hozzáférhetőségét.

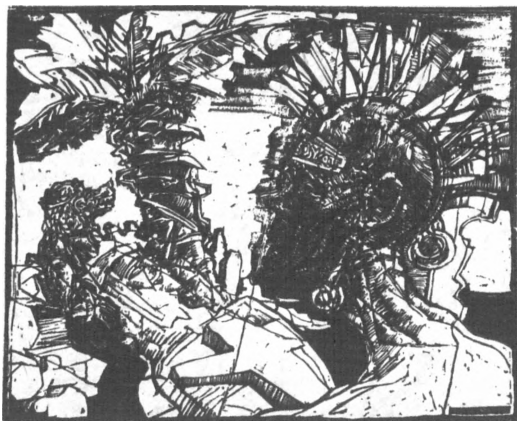
És ha már térképekről van szó, mindenképp meg kell említenünk az Új Magyar Központi Levéltár *Magyarországi egyházi levéltárak térképei* című sorozatában megjelent legújabb, s a helytörténeti (és az egyre inkább megújuló egyháztörténeti) kutatások szempontjából szintén rendkívül fontos köteteket. A *Protestáns egyházi levéltárak térképeinek a katalógusa* a Zsinati, a Dunamelléki, a Dunántúli, a Tiszáninneni és a Tiszántúli Református Egyházkerületi Levéltárak (és könyvtárak), valamint az Evangélikus Országos Levéltár térképeit tárja fel. (Két-két kötetben, a harmadik kötetként közreadott mutatóval – *Dóka Klára* összeállításában.) A *Kalocsai Érseki Tartomány térképeinek a katalógusa* a Kalocsai Érseki Gazdasági Levéltárban, valamint a Szeged–Csanádi Püspöki Levéltárban és kapcsolódó intézményeiben, *Az Esztergomi Érseki*

Tartomány térképeinek a katalógusa pedig a Győri Püspöki, Káptalani Levéltárban, valamint a Soproni Társaskáptalan Levéltárában őrzött dokumentumokat írja le. Nincs terünk a kiadványok (és a kiadványsorozat) részletesebb ismertetésére, méltatására, ezért csak azt említjük meg, hogy ha a 300–300 példányban közreadott katalógusok nem is jutnak (juthatnak) el minden érdekelt településre, feltétlenül érdemes azok helyi vonatkozású adatközléseit a megyei intézményekbe kerülő példányok alapján legalább a városi könyvtáraknak nyilvántartani, feldolgozni.

És még két kiadványról

Gellért Oszkár idézettel kezdődik a következő mű címe: „Valami a végtelen sugarakból”. *Irodalom-tudomány – nyelv. Ajánló jegyzék a Kisfaludy Könyvtár hangtárának az anyagából.* (Jól írtam – az impresszumban is így olvasható – a könyvtár elnevezésében ezúttal elmaradt már a névadót követő *Magyei* szócska). A kétkötetes terjedelmes kiadvány a hangtárban található prózai felvételeket tárja fel. Az első kötet az 1981-ig megvásárolt, a második az azt követő öt évben beszerzett dokumentumokat ugyanazzal a módszerrel, ismétlődő fejezetbeosztással, mutatókkal. (Feltételezhetően az első kötet kézírata már régebben elkészült s egyszerűbb volt azt egy másikkal kiegészíteni. Erre utal, hogy az első kötetet *Kováts Katalin* és *Szöke Márta* szerkesztette, míg a másodikat már csak *Kováts Katalin*. Mindenesetre nem ártott volna erről – vagy másról – a bevezetőben szót ejteni.)

A két kötet egyébként ötszáznál több hangkasszettát, hanglemezt sorol fel. A dokumentumok legfontosabb adatai a kötetek végén található: azokra utal a felvételeket analitikusan feltáró-leíró rész. Az első fejezet *Prózai felvételek* címmel (ami nem éppen szerencsés, hiszen a későbbiekben feldolgozott meseelemzések és nyelvelckék is azok) a kazettákon, lemezeken meghallgatható versek, szépprózai és ismeretterjesztő szövegeket sorolja fel a szerzők (címek) betűrendjében, közölve az előadóművészek nevét is. (Ady Endrétől például 224 felvételt.) Sajnos a többnyire címük szerint besorolt ismeretterjesztő szövegek leírásai kiógnak az egyébként rendkívül gazdag összeállításból. Mivel nincs tárgymutató és a névmutató is csak az előadóművészekét és egyéb közreműködőket (értsd Adolf Hitler, Gömbös

Gyula stb. beszédeit tartalmazza), ezért például a *Hazáért és szabadságért. Rákóczi dokumentumok* vagy a *Hadijelentés Magyarország felszabadulásáról* című felvételek az e tárgykörökben érdeklődők számára csak akkor kereshetők vissza, ha tudják a pontos címet. Ez a mechanikus feldolgozási mód eredményezte például az *Emlékezzünk. Emlékműsor* című rejtélyes „címleírást” is. Azt megállapíthatjuk, hogy a műsor melyik kazettán szerepel, de azt, hogy vajon kiről, miről szólhat már nem.

Nem tudni miért, de az összeállítók a következő *Mesefilmek* című fejezetben eltértek az előbbi, eyebeekben jó módszertől. Ahelyett, hogy megint egyetlen szerzői betűrendben sorolták volna fel a műveket, a lemezeket egyenként írták le címük után közölve a mesék adatait. Gondolom a felvétel sorrendjében, mert sem a címek, sem a szerzők betűrendjét nem lelem. Így tehát nincsenek együtt egy bizonyos szerző művei, úgy, mint az Ady-versek stb. Például ennek a fejezetnek a címe sem egészen találó, hiszen ezek a lemezek gyermekverseket is tartalmaznak (például Nagy Lászlótól, Weöres Sándortól) olyanokat, melyek az előző részben nem szerepelnek, s legfeljebb ha a címüket tudjuk, akkor kereshetők vissza a címmutató alapján. Ami egyébként nagyon jó, hogy van, mert olyan sok címet tartalmaz, hogy a tájékoztató munkában is érdemes számon tartani: ha nem tudjuk egy vers szerzőjét (rejtvényfejtők gyakori bánata), jó segédeszköz lehet. Hasonlókat mondhatunk el a névmutatóról is, amely az említett jóemberekén kívül számos olyan archív, dokumentumértékű felvételre hívja fel a figyelmet, amelyek (miként az irodalmi felvételek) kitűnően ajánlhatók a könyvkölcsönzés során is. A mutatóknál megemlítem még, hogy jelentősen csökkent volna a két kötet terjedelme, ha azokat két hasábra gépelik.

Kritikai megjegyzésem ellenére ajánlom a kiadványok használatát minden jelentősebb hangzóanyaggal rendelkező könyvtárban. Ezek a megjegyzések elsősorban azért íródtak, mert e kötetek nem előzmények nélkül valók, s ráadásul azt a kiadványtípust képviselik, amely, ha minden igényt kielégít (a vitathatatlan szakszerűséget, a helyben nem meglévő dokumentumok feldolgozását) valóban központi feladatokat láthat el, olyant, amely feleslegessé teszi a hasonló készülődéseket, a párhuzamos és gyakorta helyi érdekűvé csökkenő próbálkozásokat.

Sajtófókusz. Tallózás a román kritikai és

kulturális lapokból címmel ez év áprilisában immár az ötödik száma jelent meg annak a magyar nyelvű szemlének, amit a kolozsvári *Korunk* szerkesztősége jelentet meg. (Jó tudni, a kiadvány nem előzmények nélkül való: 1990-ben – *Dávid Gyula* szerkesztésében és az RMDSZ kiadásában – 18 száma jelent meg a *Román sajtófigyelő* című, hasonló céllal, tartalommal közreadott időszakos kiadványnak.)

A *Sajtófókusz* házilag sokszorosított (fénymásolt) 30–35 oldalán kb. ugyanennyi, a román nyelvű újságokban megjelent (vagy a televízióban sugárzott) válogatott cikk (műsor) rövid, tárgyilagos ismertetését adja. Természetesen nagy figyelmet szentel a nemzetiségi (köztük a magyar) vonatkozású cikkek, közlemények bemutatására, néhány megjegyzéssel, mondattal olykor kommentálja is azokat. A szemle érdekes és időszerű olvasmányt jelent mindazok számára, akik részletesebben kívánnak tájékozódni a romániai helyzetről, egyaránt értve ezen a bel- és külpolitikai, gazdaságpolitikai, kulturális stb. kérdéseket, eseményeket.

*

A kiadványnak minden nagyobb hazai könyvtárban ott lenne a helye, amint értesülünk megrendelésének, beszerzésének a lehetőségéről, hírt adunk róla.

Arató Antal

